

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/1 (3) 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/1 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Special Issue

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети.

ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот

технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй.

Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Turaev Sherzod Gulboy ugli

SURKHAN OASIS IN V.H. KARMISHEVA'S RESEARCH ETHNIC DESCRIPTION OF "YUZ" TRIBES 8-13

Jabbarova Latofat Tulkinjonovna

ZAMONAVIY MUZEY ARHITEKTURASI VA LANDSHAFT DIZAYNI INTEGRATSIYASI ("G'ALABA BOG'I" YODGORLIK MAJMUASI ASOSIDA) 14-19

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Hurmurodov Zaфаржон Нурмуродович

МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТ ОРГАНЛАРИНИ РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИНИ ЙЎЛГА ҚЎЙИШ 20-26

Жаббарова Чарос Аминовна

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТНИНГ ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРИГА ЎТИШ ЗАРУРИЯТИ 27-32

Nabiev Olimjon Abdisalomovich

FORMS OF PRECARIOUS EMPLOYMENT AND APPROACHES TO ITS ASSESSMENT 33-43

Тошпулатов Даврон Ақромович

ИСЛОМ БАНК-МОЛИЯ ХИЗМАТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ 44-54

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Муминов Алишер Гаффарович

АХБОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТГА ЎТИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ 55-59

Холмирзаев Нодиржон Низомжонович

ШАҲАРЛАР АҲОЛИСИДАГИ ИНДИВИДУАЛЛАШУВ МУАММОСИ: ТАҲЛИЛ ВА ТАКЛИФЛАР 60-65

Абдураимова Муқаддас Эргашовна

"АВЕСТО"ДА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ МАСАЛАСИ 66-71

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Axmedov Oybek Saparbaevich, Djumambetova Gulziba Kongratbaevna

COMPARATIVE-TYPOLOGICAL CHARACTERISTICS OF ECONOMIC TERMS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES 72-75

Avaznazarov Odiljon Rahmatulloevich

ALISHER NAVOIY – ULUG' YO'LBOSHCHI 76-82

Бурибекова Шаура Шавкатовна

ЗНАЧЕНИЕ И ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЭТИКИ В ПРОЦЕССЕ
ЖУРНАЛИСТСКОГО РАССЛЕДОВАНИЯ 83-89

Абдуллаев Акмал Амирович

ЭТНИК ВА МИЛЛИЙ УРФ-ОДАТЛАР ҲАМДА ҚАДРИЯТЛАР АСОСИДА ШАКЛЛАНГАН ЖОЙ
НОМЛАРИ 90-98

Masharipova Valentina Sergeyevna

THE USE OF PARALINGUISTICS IN JIM BUTCHER'S WORK 99-104

Камолова Санобар Жабборовна

ЎЗБЕК ВА ФРАНЦУЗ БАДИИЙ АСАРЛАРИДА АНТРОПОНИМЛАР 105-109

Ярматова Мехринисо Азаматовна

ЯЗЫК - НОСИТЕЛЬ КУЛЬТУРЫ 110-117

Rahmonova Sardora Muminjonovna

BIZNES SOHASIDAGI BIRLIKLARNING SEMANTIK ANALIZI 118-123

Samadova Marg'uba Kuchkarovna, Ziyayeva Muhayyo Usmanjonovna

COMPULSORY METHODS IN TEACHING ESP 124-128

Mansur Yunusov Abdullayevich

NATIONAL EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF INFORMATION CONSUMPTION IN PUBLIC
SERVICES: PROBLEMS AND SOLUTIONS 129-134

12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович

ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР МЕҲНАТ ҲУҚУҚЛАРИ ХАЛҚАРО ҲУҚУҚИЙ ҲИМОЯСИ 135-139

Yakubova Iroda Bahramovna

XORIJYI RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR VA O'ZBEKISTON QONUNCHILIGIDA MUALLIFLIK
HUQUQLARINI JAMOAVIY BOSHQARISHNI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARINING QIYOSIY
TANLILI 140-146

Карамов Мамашариф Жамилович

ЖАМИЯТ ҲАЁТДА МАҲАЛЛА ИНСТИТУТИНИНГ ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИНИ
ЎРНАТШИДАГИ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ 147-151

Қурбонов Дониёр Давлат ўғли

ВОЯГА ЕТМАГАН ШАХСЛАР ТОМОНИДАН СОДИР ЭТИЛАДИГАН ЖИНОЯТЛАРНИНГ
ОЛДИНИ ОЛИШ. 152-157

13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Umidaxon Abdullayeva G'ulomiddinovna

O'QUVCHI VA TALABALARNING TABIATGA MA'SULIYATLI MUNOSABATDA BO'LISHLARIDA
EKOLOGIK TA'LIM VA EKOLOGIK TARBIYA BERISHNING AHAMIYATI 158-163

Нурматова Насиба Хошимжановна

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К
ПАТРИОТИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ МОЛОДЕЖИ 164-173

Дилафруз Явкочдиева

ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВ АСОСИДА ТЕХНИКА ОЛИЙ ЎҚУВ ЮРТИ ТАЛАБАЛАРИНИ
КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШ 174-183

09.00.00 – Фалсафа фанлари

Абдураимова Муқаддас Эргашовна
Сиёсий фанлар номзоди, доцент,
Тошкент давлат аграр университети

“АВЕСТО”ДА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ МАСАЛАСИ

Аннотация. “Авесто”да таълим-тарбия масаласи номли мақолада аждодларимизнинг буюк маънавий меросида таълим-тарбия ва маънавият масалаларига алоҳида эътибор берилган бўлиб, бу мерос Юртимизда қадимдан юксак маданият мавжуд бўлганидан далолат беради. Ушбу мақолада одоб-ахлоқ, таълим- тарбия, маънавият тўғрисида бой маънавий меросимиз “Авесто”да илгари сурилган ғоялар ҳақида сўз юритилади.

Калит сўзлар: “Авесто”, маънавият, таълим, тарбия, зардуштийлик, Ясна, Яшт.

Абдураимова Муқаддас Эргашовна
Кандидат политических наук, доцент
Ташкентский государственный аграрный университет

ПРОБЛЕМА ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ В «АВЕСТЕ»

Аннотация. В статье на тему: «Проблема образования и воспитания в «Авесте» раскрываются вопросы образования, воспитания, духовности, нравственности в древнем духовном источнике «Авесте», подтверждающие наличие высокой духовной культуры в нашем крае с древнейших времён.

Ключевые слова: “Авеста”, духовность, образование, воспитание, зороастризм, Ясна, Яшт.

Abduraimova Mukaddas Ergashovna
PhD in Political Science
Tashkent State Agrarian University

THE TASK OF EDUCATION AND PARENTING IN “AVESTA” ANNOTATION

Abstract. The task of education and parenting in “Avesta” is said that in the great spiritual heritage of ancestors great attention is paid to the tasks of education and spirituality and this heritage proves that in our country anciently exists high culture. In this article are given ideas of the Past about morality, education, spirituality, presented in “Avesta”- rich spiritual heritage.

Key words: “Avesta”, spirituality, education, parenting, zoroastrizm, Yasna Yasht

<https://doi.org/10.47390/B1342V3SI1Y2023N09>

“Авесто” Марказий Осиё халқларининг қадимги даврдаги тарихи, турмуши, урф-одатлари, динлари, маънавияти ҳақида жуда қимматли маълумотлар беради. “Авесто” милoddан аввалги VII асрнинг охири ва VI асрнинг бошларида яратилган. Унга Зардушт асос солган, энг сўнги таҳрири милодий VI асрда тугалланган. Демак, “Авесто” бир неча минг йилдан ортиқ муддатни ўз ичига олган воқеаларни қамраб олган бўлиб, унда фақат диний маълумотларнинг ўзигина бўлмай, балки тарихий ҳодисалар ҳам ўрин олган. Шу сабабли “Авесто” Марказий Осиё ва Эрон халқларининг қадимий маданиятини (эътиқоди, тили, адабиёти), қисман тарихини ўрганишда асосий манба ҳисобланади.

Зардуштийликда Ахура Мазда азал мавжуд ва абадий илоҳ сифатида алоҳида мавқега қўйилган. Умуман, барча эзгу борлиқ унинг томонидан яратилган дейилади. Ҳар бир эзгу хилқатнинг ёвуз зидди эса Ахриман тимсолида яратилади. Умумлаштириб айтганда, деб ёзади профессор И.Хўжамуродов, - “Авесто”да яхшилик ва ёмонлик, ёруғлик ва зулмат, эзгулик ва ёвузлик бир-бирига қарама-қарши кучлар сифатида Ахура Мазда ва Ахриман тимсолларида баён этилади. “Авесто”да дастлабки фалсафий қарашлар билан диний-афсонавий тасаввурлар уйғунлашиб кетади. Шу заминда маънавий-ахлоқий баркамол одам уйғунлик-эзгуликни барқарор қила оладиган курашчан, адолатпарвар инсонни шакллантириш ғояси марказий ўринни эгаллайди”[6].

“Авесто”даги ўлмас ғояларнинг бугунги кундаги аҳамияти тўғрисида Биринчи Президентимизнинг қуйидаги фикрлари эътиборга сазовар: “Авесто”нинг туб маъно-моҳиятини белгилаб берадиган “Эзгу фикр, эзгу сўз, эзгу амал” деган тамойилни оладиган бўлсак, унда ҳозирги замон учун ҳам беҳад ибратли бўлган сабоқлар борлигини кўриш мумкин. Ана шундай фикрлар, яъни, эзгу ният, сўз ва иш бирлигини жамият ҳаётининг устувор ғояси сифатида талқин этиш бизнинг бугунги маънавий иделларимиз билан нақадар узвий боғлиқ, нечоғлиқ мустаҳкам ҳаётий асосга эга экани айниқса эътиборлидир”[1].

Дарҳақиқат, “Авесто”да инсоннинг маънавий дунёсини шакллантиришга қаратилган кўплаб ўлмас ғоялар, пандлар, ибратли фикрлар мавжуд. Шунингдек, муқаддас манбада Марказий Осиёдаги жуда кўп жойларнинг номлари қайд этилган. Мазкур ёдгорликдаги айрим қайд ва ишоралар, ном ва атамалар, “Биндахшин”нинг алоҳида фасллари зардуштийликнинг илк куртаклари пайдо бўла бошлаган даврларда ҳам ҳозирги Мовароуннаҳр ва Хуросон халқлари яшаган минтақаларда маънавият, таълим ва тарбия анча тараққий этганлигини кўрсатади.

“Тарбия, - дейилган “Авесто”да, - ҳаётнинг энг муҳим (таянчи) тиргаги бўлиб ҳисобланиши лозим. Ҳар бир ёшни шундай тарбиялаш зарурки, у аввало яхши ўқишни ва сўнгра эса ёзишни ўрганиш билан энг юксак поғонага кўтарилсин”.

Профессор Ҳ.Ҳомидийнинг ёзишича, ўша даврда аждодларимиз барча қавм ва қабила аҳллари орасида “лагомзадан” (отга сувлиқ солиш), “зин задан” (отни эгарлаш), “камарбастан” одатига қатъий амал қилинган. Масалан, чорвачилик билан шуғулланадиган қавмларда кўпроқ шу соҳага доир ҳунар ва малакалар ўргатилган: қиз болаларга юнгдан ип йиғириш, урчуқ ва чарҳда ишлай билиш, ҳар хил либослар тўқиш, тикиш, юнг олишни билиш шарт бўлса, ўғил болалар эса молларни боқиш, урчитиш ва туғдириш, туя, отларни парваришлаб, уларни бошқара олиш, узоқ яйловларга сурув

ҳайдаш, чорвани дарранда ҳайвонлар, қароқчилардан муҳофаза қилиш, ўттиз икки ҳарбий хунарни билишлари мажбурий бўлган [5].

Ана шу малакалар ҳосил бўлгач, қизлар 15, ўғил болалар 17 ёшида “лагомзадан” ва “зин задан” имтиҳонидан ўтган. Натижада улар балоғат ёшига етган, рўзгор юритишни ўрганиб, “кадбону” (уй бекаси), “кад худо” (уй хожаси, оила бошлиғи) бўлиш, чўпон чўлиғини олиб, от суриб, туя миниб юриш ҳуқуқини қўлга киритишган. Алоҳида иқтидорли йигитлар эса, човандозликка махсус тайёрланган, ҳарбий машқларда иштирок этган. Авестошунос олима Г.Махмудова ёзганидек, “Авестода қайд этилган ахлоқий ғоялар ибтидоий жамоа тузумида мавжуд бўлган энг қадимги ахлоқий тасаввурларнинг қоришмаси бўлиб, кейинги даврларда ижтимоий-тарихий шарт-шароитларга мувофиқ равишда ўзгарган, бойиган ва ривожланган” [4].

“Авесто”да баён этилган Яхшилик руҳи-бу яратувчилик, бунёдкорлик кучи, ёмонлик руҳи эса бузиш ва бузғунчиликка олиб келади. Яхшилик ҳаёт рамзи, ерни одамлар фойдали ҳайвонлар ва ўсимликлар билан тўлдириш, инсоният умрини соғлиқ, куч-қудрат, бахт ва шодлик, умид ва ишонч, гўзаллик ва эзгу фикрат, тўкин- сочинлик билан мунаввар этмақдир. Ёмонлик эса бунинг акси, тескарисидир. Муқаддас манбада яхшилик, бунёдкорлик, эзгулик улуғланаяпти, инсон яхшилик қилмоғи учун, ерни севиши, уни ардоқлаши зарурлиги, шунингдек, фаол ва ҳақгўй бўлмоғи зарурлигига эътибор қаратилган. Шундагина инсоннинг фаоллиги ва ўз ишини билиши туфайли яхшилик дунёси кўпайиб, инсон ўз қалбидаги қат-қат ёмонлик, зулмат ва золимликдан фориғ бўлади.

“Авесто”нинг Гоҳлар қисмида Эзгулик илоҳи Ахура Мазда шундай дейди: “Ўзгаларни яхшиликка олиб борган кимсаларгагина яхшилик насиб этади”... Ҳақиқат нурлари остида, Эзгу Ниятдан яралган маърифатингдан бизларга ҳадя қил, токи тириклигимизнинг ҳар лаҳза, ҳар соат, ҳар бир кунида шодмонликдан баҳраманд бўлайлик. Яхшилик, Маърифат, Эзгулик тўғрисидаги фикрлар одамларнинг қалбидан ўрин олишига, уларнинг покдоман бўлишларига ҳам “Авесто”да катта эътибор қаратилган. Қачонки, - дейилади пандномада, - Эзгу Ният менинг қошимга келди ва илк бор Сенинг каломингни эшитдим, иқрор бўлдимки, уни одамлар орасига олиб бормоқ боғоят оғирдир. Бироқ мен Сенинг энг эзгу бўлган каломингни, нима бўлмасин, сўнгигача еткаргайман. Шундан сўнг, мен Сени пок деб билдим. (“Авесто”. Гоҳлар. Ясна, 43-Ҳот, 18-19 бетлар)

“Авесто”нинг барча қисмлари инсонга ҳурмат туйғулари билан суғорилган: еру кўкдаги барча ҳаётий нозу неъматларни севиш ва ардоқлаш инсон учун муқаддас бурч ҳамда вазифа ҳисобланган.

Аждодларимиз мероси “Авесто”да болалар тарбиясига алоҳида эътибор берилган. Уларнинг фикрича, тарбияли бола ҳар нарсага қодирдир. Яъни, тарбияли бола энг аввало интизомли бўлади. Интизом эса барча эзгу ишларнинг асоси эканлигига улар ишонишганлар. Шу сабабли ҳам, фарзандларининг меҳнат малакасини оширишга, уларга хунари ўргатишга жиддий эътибор берганлар. Табаррук китобдаги мазкур вазифаларнинг қадри ва аҳамияти бугунги кунда яна ҳам ортди, чунки мамлакатимизда амалга оширилаётган бунёдкорлик ишларимизнинг натижаси кўп жиҳатдан ёшларимизнинг иқтидори, салоҳиёти, ташаббускорлиги, фидоийликлари, ватанпарварлиги ва маърифатига боғлиқдир.

Болаларнинг тарбияси ёшлигидан йўлга қўйилмас экан, катта бўлганидан кейин ҳам уни ўзгартириш мушкулдир. Шу сабабли болани ёш ниҳоллигидан эҳтиёткорлик билан парваришlash керак. Республикамизнинг Биринчи Президенти Ислон Каримов “Юксак маънавият-енгилмас куч” номли асарида таъкидлаганидек, “Кўп йиллик илмий кузатиш ва тадқиқотлар шуни кўрсатадики, инсон ўз умри давомида оладиган барча информациянинг 70 фоизини 5 ёшгача бўлган даврда олар экан. Боланинг онги асосан 5-7 ёшда шаклланишини инобатга оладиган бўлсак, айнан ана шу даврда унинг қалбида оиладаги муҳит таъсирида маънавиятнинг илк куртаклари намоён бўла бошлайди. Халқимизнинг “Қуш уясида кўрганини қилади”, деган доно мақоли, ўйлайманки, мана шу азалий ҳақиқатни яққол тасдиқлайди” [1].

Дарҳақиқат, халқимизнинг мақоли “бола бошидан” деганларидек, ёшлигидаги тарбия бошқача ва таъсирли бўлади. Айнан мана шу даврда болалар яхши - ёмон нарсани тушуниб, англай бошлашини, уларнинг мурғак қалбида Эзгулик ва Ёмонлик тушунчалари шаклланишини ота-боболаримиз теран англаганлар ва фарзандлари қалбида яхшилик уруғини ўстиришга ҳаракат қилганлар. Ана шу ўлмас ғоялар маданий ёдгорлигимиз “Авесто”да ниҳоятда таъсирли ва асосли қилиб тасвирланган. “Болалар, - дейилган тарихий манбада, - ёш пайтиданок дарахт ўтқазиб, уй-рузғор қуроллари яшаш, ерга ишлов бериш ва чорва билан шуғулланишга ўргатилиши шарт”. (“Авесто”. Ясна, 19, 43, 68-Ҳотлар, -18, 22, 57, 63, 76, 86, 96 бетлар).

Муқаддас манбада, юқорида номлари келтирилган юмушларни бажариш шарт қилиб қўйилган, мажбурий воситаларга айлантирилган.

Аждодларимиз томонидан меҳнат доимо улуғланиб келинган, чунки меҳнат барча бойликларнинг асоси, ҳамма тўкинчиликнинг сабабчиси, бутун ноз-неъматларнинг яратувчисидир. Меҳнат энг аввало жуда катта тарбиявий воситадир. “Яхшилик, - дейилган илоҳий китобда, - меҳнат қилиши, ўз қўллари билан моддий ноз-неъматлар яратиши лозим”. Аксинча меҳнат қилмаётганлар танқид остига олинган, улар энг паст одамлар қаторига қўшилганлар. Айни вақтда дангасалардан бараканинг қочиши уқтирилган. **“Меҳнат қилмайдиган одам, - дейилган “Авесто”да, - сен ҳақиқатан ҳам тиланчилар қаторида ёт эшикларга таъзим қилиб, абадул- абад бош эгиб туражаксан”**. Ҳақиқатдан ҳам сенинг ёнингдан турли хил зироатларни олиб ўтадилар, бу ноз- неъматларнинг барчаси меҳнат қилаётган, тўқ фарован яшаётган хонадонга насиб этади. Абадул - абад шундай бўлажак!

Зардуштийлик дини, яъни якка Тангрига эътиқод расман қабул қилинган, ўлкамизда таълим-тарбияга эътибор янада кучайди. Ибодатхонада – оташкадалар хузурида подшолик тасарруфидаги махсус мактаблар очилади, мадраса типидagi билим даргоҳлари ташкил қилинади, уларнинг таълим тизими ишлаб чиқилади; таълим жараёнига энди математика, астраномия, тиб билими, тарих, ҳуқуқшунослик, гигиена сингари фанлар тобора кўпроқ кириб боради; бунда ёшларнинг таълим- тарбияси, маънавий камолатига ҳам алоҳида эътибор берилади.

Тадқиқотчилар (Ҳ.Ҳомидий, Г.Махмудова)нинг фикрича, ёшларга таълим - тарбия беришда ҳар бир зардуштийнинг поктийнат, хулқи ҳалол, қўли тўғри, некбин бўлиб вояга етказилиши кўзда тутилган. Ана шу эҳтиёж ва талаблардан келиб чиқиб “Авесто”да тарбиячилар, муаллимлар, устоду мударрисларнинг бурчлари белгиланган, улар зиммасига жамиятнинг энг муҳим юки топширилганлиги қайта-қайта уқтирилган.

Натижада муаллим ва мударрислар ўз илмини нечоғлик ўзлаштирганлиги, касбига муносабати, чечан, уддабурон, фидойилиги, танбал, бефарқ ва маъсулиятсизлигига қараб “яхши” ва “ёмон” устозларга ажратиб изоҳланган, баҳо берилган.

“Авесто”да қайд этилганидек, яхши устозлар “соғлом ақл-хушли фарзандларни, жасур, доно ва турли тилларни биладиган ўғил- қизларни, элни бало-қазолардан ҳимоя эта оладиган ўғлонларни, яхши келажак, порлоқ ҳаётни равшан кўз билан кўра оладиган авлод”ни тарбиялайди. У ёшлар қалбида ўз дини, халқи, юртига меҳр уйғотади, уларни ҳалол меҳнат эвазига ризқу-рўз топиб яшашга ўргатади, покдоманлик, ҳамкорлик, одамларга фақат яхшилик ишташ ўқувчиларга фақат донишманд устозлардан юқади. Муқаддас манбада айтилганидек, яхши устоз ёшларни рост йўлга бошламоғи, яхшилик йўлида раҳномалик қилмоғи, уларнинг қалбига ҳаётга муҳаббатни сингдирмоғи лозим. “Авесто”да қиз болалар тарбиясига алоҳида эътибор бериш лозимлиги бир неча ўринда махсус таъкидланган: “Ўғил болаларга нисбатан қиз болалар илму дониш ўрганишга жиддийроқ киришсинлар. Зероки, улар ота-она хонадонида бўлган вақтларида ота рузғорини тартибга солиб, зийнат бериб борсалар, жуфти ҳалоли манзилига боргач, болалар тарбияси, таълим билан, келажак насл тарбияси билан машғул бўлмоқлари лозим бўлади”. Муқаддас манбада ҳар бир фарзанд бирон касб билан шуғулланиши, банд бўлиши, меҳнат қилишига алоҳида эътибор берилган. Шунингдек, бировларга муҳтож бўлиб, тиланчилик қилишлик қораланган. Ана шу талабдан келиб чиқиб, таълимнинг амалиёт билан боғланиб олиб борилишига аждодларимиз жиддий эътибор беришган. (“Авесто”. Вандидод, Аша қасидаси. 208-214 бетлар)

“Авесто”да ёмон тарбиячилар қораланиб, уларни ёшларни тўғри йўлдан адаштирувчилар деб танқид қилинган:

Ёмон тарбиячи ўз таълими билан илоҳий сўзларни тескари қилади ва тириклик идрокини хароб айлайди.

Ҳаққатда у одамларни ростликнинг бебаҳо сармоясидан ва Эзгу Ниятидан баҳрасиз айлайди.

Ҳақиқатда, ўшалар тирикликни тубанликка итариб ташлашади. Улар каззоб дурвандларни улуғ санаб, кўкларга кўтардилар. Аёл ва эрларни илоҳий каломлардан баҳрасиз қолдирадилар.

Эй, Мазда!

Улар ҳақиқат йўлидаги ашаванларга ғов бўладилар.

Улар бу таълимотлари билан инсонларни энг солиҳ амалларидан манъ этадилар.

Улар оламлар аҳли тириклигини ўзларининг адаштирувчи ҳукмлари билан паришон этадилар. (“Авесто”. Гоҳлар. Ясна,32-Ҳот,14бет)

Тарихий манбада ёмон муаллим, одамларни тўғри йўлдан қайтариб, жоҳилият сари етаклайди, Ватан равнақи, одамларнинг ижодий меҳнатини кўра олмайди, ер очиб, ерни шудгор қилиб, ҳалол меҳнат билан экин экканларга, боғдорчилик, зироатчилик билан шуғулланиб, чорвани кўпайтириб, бунёдкорлик қилганларга ёмон кўз билан қараб, одамларни бебаҳо анъаналардан маҳрум қиладилар.

Адолат, ҳақиқат, эзгулик, бунёдкорлик, маърифатпарварлик, фарзандлар тарбияси доимо аждодларимиз диққат-эътиборида бўлган. Ҳақиқатнинг мезони тўғрилиқ, ҳалолликдир. Шунинг учун ҳам “Авесто”да ҳақиқат мадҳ этилган, улуғланган. Чунки, ҳақиқат қарор топган жойда ўзаро ишонч, меҳр-оқибат қарор топишини, у ерда

барқарорлик, тинчлик ва ривожланиш учун шарт - шароит бўлишини аждодларимиз яхши билганлар ва шу сабабли ушбу ғояларни фарзандлари онгига сингдиришга, уларни одобли-ахлоқли қилиб тарбиялашга алоҳида эътибор берганлар. “Авесто”нинг ҳаётбахш бу ҳикматлари бугунги кунда ҳам инсонларга беминнат хизмат қилиб, уларни маънавий бойитмоқда. Мамлакатимизда мустақиллик йилларида маънавий- маърифий соҳада амалга оширилаётган ислоҳотлар, халқимизнинг бой тарихи, маданий-маънавий меросини ўрганиш борасида олиб борилаётган ибратли ишлар, улардан ёшлар тарбиясида фойдаланиш бугунги кун талабидир. Аждодларимиз буюк маънавий мероси “Авесто”да маънавият ва таълим- тарбия тўғрисида илгари сурилган ўлмас ғоялар баркамол авлод тарбиясида ҳозир ҳам муҳим аҳамиятга эга бўлиб қолмоқда.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. Т.: Маънавият, 2008.Б.-31-32
2. Авесто. Тарихий - адабий ёдгорлик. А.Маҳкам таржимаси, Т.:Шарқ, 2001.-Б.-14, 18-19, 114-115, 184-185, 208, 214.
3. Махмудова Г.Т. Авестонинг фалсафий моҳияти.-Т.: Ношир, 2015.-Б.- 155-160.
4. Махмудов Т.М. «Авесто» ҳақида. Т.: Шарқ, 2000.-Б.-23, 30 -35.
5. Ҳомиджон Ҳомидий. Авестодан Шоҳномага. Т.: Шарқ, 2007.Б.- 67,71.
6. Хўжамуродов И.Р.Авестода маънавият масаласи // Мулоқот, 1996,1- сони.-Б.-59-61.
7. Хўжамуродов И.Р. Авестода эътиқод масаласи //Ўзбекистон Аграр фани хабарномаси , 2013, 2-сони.Б.-91.
8. Хўжамуродов И.Р. “Авесто”да деҳқончилик маданияти. –Т.: Наврўз, 2018,-Б.- 25-37.
9. Исоқов М. Эзгу ўй, эзгу сўз, эзгу амал китоби.-Т.:2001.-Б.-18-21.
10. Бобоев Х., Хасанов С. “Авесто” маънавиятимиз сарчашмаси.-Т.: Адолат, 2001.-Б.- 37-42.

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: <https://scienceproblems.uz>

DOI: 10.47390/1342V3I3Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/1 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES Special Issue

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).